

retei és a szentély boltozott volta ellenére sem. A szentély ablakainál és a hajó D-i ablakai esetében a kávakban feltárt ép 17. századi festett vakolat miatt nem tudtuk kideríteni, hogy a formai alapon 13. századnak tartott ablakok valóban ilyen korai állapotukat őrizték-e meg, és ezek a 17. század előtt is vakoltak voltak-e. A hajó ablakainak belső kávjában Lángi József 13. századi falfestést tárt fel, ez a nyílás 13. századi eredetét bizonyítja. A szentély két ablakánál nagyobb volt a hajó déli ablakai közül három, míg az ezektől Ny-ra lévő kisebb méretű ablak egy Ny-i karzat létét valószínűsíti már a korai időkben is.

A rézsús lábazatról induló horonnyal és félkörte tagozattal díszített kőkeretes kapu a márokpapi kapu legközelebbi párhuzama. Lónyán hiányoznak a negyedkör alakú szemöldökgyámok. A kapu kőkeretének a téglafalhoz való viszonyát vizsgálva ezek egykorúságát állapítottam meg. A hajónak sem a déli, sem az északi falában nem találtunk éles elválást a falazat anyagában. A kapu fölötti ablakot, amely a déli karzatablakkal egyező formájú, durván belevágták egy a hajó falát díszítő, korai, 13. századra datált falfestménybe. Ha ez helytálló, akkor joggal feltételezhető a Ny-i fal jelentős átalakítása, valószínűleg az új kapu 1400 körül történt beépítésével, egy nyugati karzat építésével és az ehhez tartozó ablakok utólagos kialakításával együtt. A beavatkozásnak talán statikai okai is lehettek, mivel a későbbiekben a hajó Ny-i végét vonóvassal fogták össze.

A padláson a Ny-i oromfalról megállapíthattam, hogy téglanyaga eltér a külső falfelületeken eddig látottaktól. A templombelsőben a falakat teljes felületükön többrétegű festés borítja, így itt a restaurátori szondázáson kívül falkutatásra nem volt mód.

A szentélybe utólag beépített, valószínűleg 17. századi kriptá a szentély teljes alapterületét elfoglalja, padlószintjét az eredetihez képest 120 cm-rel megemeli. Homlokfalának D-i részén, a diadalív és a szószék szögletében megtaláltuk a szárazon rakott téglákkal befalazott kisméretű, íves lezárási nyílását, amely csak a koporsók becsúsztatására volt alkalmas, más bejárata nem volt. A keleti részen két haránt térdfal látszik, ezekre helyezték fel a koporsókat. Ma már csak szétdobált üres koporsók és elkorhadt töredékek voltak itt, mivel az addig itt eltemetett Lónyay családtagok holttesteit 1900–1910 között új családi mauzóleumba szállították át.

A feljegyzések szerint korábban a diadalív fölött láttott 1631-es évszámú feliratot nagy valószínűséggel az akkoriban készült külső-belső festés dátumának tarthatjuk. Az épített, stukkódíszes mellvédű szószéket is ehhez a felújításhoz köthetjük. A szószékkoronát – átfestett felirata szerint – 1776-ban készítette Asztalos Lándor Ferenc. A többi faberendezés nehezen datálható. A hajó kazettás famennyezete az átfestett és csak nehezen olvasható évszáma alapján 1831-re datálható.

JUAN CABELLO

211. Ludas, Varjú-dűlő

(Heves megye) B

A Mátrai Erőmű Rt. megbízásából a visontai Déli bánya területén 2000 őszén ismételten régészeti terepbejárásokra került sor, és ezáltal a kb. 700 hektáros bányatelekből újabb 321 ha felszíni átvizsgálása történt meg. Előző évben, 1999-ben 200 ha bejárását már elvégeztük, így most összességében véve mintegy 521 ha nagyságú területről rendelkezünk információkkal a régészeti leletek felszíni szóródását illetően. Ez a terület az, amelyet a tervek szerint 2010-ig kívánnak bányászati célra hasznosítani.

Az előzményekről szólva, meg kell említeni, hogy az 1999-es terepbejárások eredményeként, az akkor átvizsgált 200 hektáron előkerült egy 20–25 ha nagyságú régészeti lelőhely, mely szervesen kapcsolódott az 1998-ban, az új 3. sz. főút nyomvonalára mentén részben feltárt, és Ludas, Varjú-dűlő néven nyilvántartásba vett régészeti lelőhelyhez. A két lelőhely egymás folytatásának is tekinthető, de lényegében egy és ugyanazon lelőhelyt jelenti. A továbbiakban nevezzük ezt I. sz. lelőhelynek. Ez a 20–25 ha nagyságú lelőhely a bővített D-i bányatelek ÉK-i sarkában, az 1999-ben átvizsgált 200 hektárnyi terület K-i szélén található. A lelőhely teljes nagyságát 1999-ben nem sikerült felmérni, ugyanis a lelőhely D-i szélét a bejárásra kijelölt területen belül nem találtuk meg. Feltételezhető volt tehát, hogy a lelőhely D-felé még tovább folytatódik.

Az idén bejárando 321 ha úgy lett kijelölve, hogy a 2010-ig lebányászandó teljes bányaterület átvizsgálása megtörténhessen. Elsődleges feladatunknak a tavaly felfedezett 20–25 ha nagyságú lelőhely teljes kiterjedésének meghatározását tartottuk. A bányatelken 1998 ősze óta víztelenítő fúrásokat végeznek, ezt kb. 100–120 m-enként számozott kutak jelzik, melyek megkönnyítik a területen való tájékozódást is. A tavalyi terepbejárást a D-24/1-17 jelű NyÉNy-KDK irányú kútsor mentén hagytuk abba. Idén itt kezdtük a munkát, és a D-24/15, D-25/15, D-26/15, H-20/15 kutak, valamint az új 3-as főút által közbezárt területen belül sikerült megtalálnunk a korábban felfedezett I. sz. lelőhely D-i folytatását.

Ami a megfigyelési körülményeket illeti, ezek nem voltak jónak mondhatók, mivel a lelőhely területét szinte teljesen beborította az elszáradt gaz. A leleteket elsősorban a növényzettől mentes helyeken gyűjtöttük, különösen a víztelenítés következtében képződött vízfolyások árkaiban bukkantunk nagyobb mennyiségre. A leletek zöme most is kerámiatöredékekből állt, melyek döntően késő bronzkoriak voltak, hasonlóképpen, mint a lelőhely korábban bejárt részein. Most sem szedtünk össze mindent, sőt nem is gyűjtöttünk sok leletet, inkább csak rögzítettük a sűrűbb helyszíneket. Megfigyeltük, hogy a dombtető közelében sűrűbben, attól távolodva pedig ritkábban fordulnak elő a leletek.

A most megfigyelt új lelőhelyrész közel 9 ha nagyságú, azaz az I. sz. lelőhelynek a D-i bányatelekre első része összesen immár 30–35 ha. Ráadásul ez még

mindig nem jelenti a lelőhely teljes nagyságát, hanem csak a lelőhelynek a bányatelek területére eső részét. A lelőhely K-i részéről nincsenek pontos ismereteink, mert ez a rész már az új 3. sz. főúttól K-re esik, és itt nem végeztünk, nem is végezhetünk komolyabb felméréseket. Pusztán az 1998-as leletmentés és az azt megelőző terepbejárás során tapasztaltak alapján hagyatkozhatunk becslésekre. Akkor láttuk, hogy a lelőhely a ludasi Tsz területére is jelentős mértékben benyúlik, ezért feltételezhető, hogy a 3. sz. főúttól K-re még minimum további 10 ha nagyságú terület tartozhat a lelőhelyhez. Ennek jelentős része persze, a Tsz-en belüli építkezések következtében bizonyára megsemmisült.

Összességében véve elmondható, hogy ez a nagy lelőhely Ludas É-i határában található, egy ÉNy-DK irányú dombvonulat, vagy magas plató K-i végében, annak is É-i, K-i és D-i lejtőjén. A felszíni leletek a magasabb részeken intenzívebbnek tűntek, a lejtők alján fokozatosan gyéribben fordultak elő. Valószínűnek látszik, hogy az egész lelőhely egy nagy késő bronzkori település maradványát jelenti. Ásatási adatok a plató K-i oldaláról állnak rendelkezésre. Itt került sor 1998-ban a 3. sz. főút elkerülő szakasza mentén, a Ludas-Varjú dűlő nevű lelőhely részleges leletmentésére.

Az I. sz. lelőhely jelenleg legérdekesebb sajátossága a szokatlanul nagy méret. Tudjuk, hogy az ilyen lelőhelyméret nem példa nélküli az őskor időszakából. Mindazonáltal a terepbejárások alapján valószínűsített 30–35 ha lehet, hogy valamelyest túlzó, hiszen dombról, illetve lejtőkről lévén szó, bizonyos fokú erózióval mindenképpen számolhatunk és ez esetleg hozzájárulhatott a leletek nagyobb arányú felszíni szóródásához. Ennek ellenére az 1998-as ásatási összesítő térképek a lejtőkön is igen sűrű, intenzív megtelepedési nyomokat tükröznek.

A terepbejárás során átvizsgált 321 ha terület nagy részén nem került elő említésre méltó leletanyag. Csúpan két helyet kell megemlíteni, melyek felkeltették figyelmünket, és ahol esetleg további régészeti lelőhelyekkel lehet számolni.

Egyik helyszín az újabban fúrt D-27/14 és D-27/15. sz. kutak környéke, azaz a 0138/22. és 0138/24. helyrajzi számú területek K-i szélé, ahol a Ludas-Karácsond földúttal párhuzamosan futó vízelvezető árkokban és az ettől Ny-ra eső terület buja aljnövényzetében egyaránt apró, őskorinak tűnő kerámiatöredékeket találtunk. A töredékek száma nagyon kevés volt, igazából csak néhány darab kicsi kerámiadarabka került elő, melyek egy kb. 50×20–30 m-es területen szóródtak. Ez egy lapos, teraszos rész, nem kizárt, hogy egy kisebb régészeti lelőhely található itt. Persze az is lehet, hogy az egykori szántások során, a folyton itt, az út mentén forduló, vagy itt elhaladó munkagépek révén erodálódott ide a magasabb területről (az I. sz. lelőhelyről) származó leletanyag.

A másik helyszín még bizonytalanabb, itt ugyanis csak egyetlen egy kerámiadarab került elő önmagában. Természetesen itt is felmerülhet, hogy eldobott, vagy vé-

letlenszerűen ide hordott anyagból származó darabról van szó, de a környezetből adódóan más is lehetséges.

A fenti bizonytalanságoktól eltekintve, még ha régészeti lelőhelyekről van is szó, e két esetben ezek a helyek bizonyára nem túl jelentősek, fontosságuk messze elmarad az I. sz. lelőhelyétől. Persze felmerülhet a kérdés, hogy ha az I. sz. lelőhely egy nagy település, akkor hol lehet az ehhez tartozó temető? Ennek nyomait a terepbejárás során nem találtuk meg, hacsak a két utóbbi, bizonytalan helyszínt nem soroljuk a szóba jöhető lehetőségek közé.

Összességében véve, az eddig átvizsgált 521 hektáros bányatelek ÉK-i része az, ami leginkább, és különösen figyelmet érdemel. Itt, a sík területre tekintő dombtetőn és annak É-i, K-i és D-i lejtőin, egy összefüggő, 30–35 hektáros területen egy nagy, és jelentős késő bronzkori település maradványa valószínűsíthető. Mivel a bányászat miatt erre az I. sz. lelőhelyre vélhetően teljes pusztulás vár, ezért itt minél szélesebb körű megelőző feltárás indokolt.

Az eddigi (1999-es és 2000-es) terepbejárások során összesen három további helyszínt jelöltünk meg, ahol szintén érdemes figyelmesen eljárni, és ha kell, leletmentést végezni, még a bányászati tevékenység előtt: a D21/1-es, a D27/14-es és a K-18/83-as kutak környéke.

A fentiekben túlmenően keresni kell az 1. sz. lelőhely temetőjét, mely bizonyára a közelben, esetleg éppen a D-i bánya területén található.

DOMBORÓCZKI LÁSZLÓ

212. Martonyi, Pálos kolostor- és templomrom

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kk

A falu felett álló, úgynevezett Háromhegyi pálos kolostort 1341-ben alapították a Tekesfiak. A hol Borsod, hol Torna vármegyéhez számított kolostorról viszonylag kevés írott forrás maradt fenn. Pusztulása a 16. század közepe táján következett be. A kifejezetten jó állapotban fennmaradt romok helyreállítását megelőző régészeti kutatás első lépcsőjeként eltávolítottuk a templom külső falai előtt a 16. század közepe óta felhalmozódott, helyenként 2 méter vastag omladékot. Ennek során tisztázódott a templom külső alaprajzi elrendezése, előkerült a sekrestye keleti falsíkja, valamint a templomtól északra elhelyezkedő káptalanterem poligonális záródású szentélyének kisebb részlete. Kitisztítottuk a déli ke-rengőfolyosót is.

A templom belső járósíntjeit kutatóárkokkal határoztuk meg. Kiderült, hogy a templom – eredetileg téglaburkolattal fedett – belső járósíntje a nyugati, bejárati oldal külső járósíntjénél két lépcsőfokkal mélyebben húzódott. A szintkülönbséget lépcsővel hidalták át. A szentély szintje a hajóénaál egy lépcsőfokkal magasabb volt.

A kolostor területén egyelőre nem dolgoztunk. A terepviszonyok alapján valószínűnek tűnik, hogy a lakóépületek a quadrum északi és keleti oldala mentén húzódtak, az épületegyüttest nyugat felől csúpan egy